

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Марущака Ярослава Сергійовича
«Корпоративні права та обов'язки за законодавством України та
Європейського Союзу», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний
процес; сімейне право; міжнародне приватне право**

На сьогодні сміливо можна стверджувати, що юридичні особи корпоративного типу є переважаючою формою, що обирається для ведення бізнесу. Відтак дослідження різних аспектів створення, провадження, припинення таких юридичних осіб, набуття та здійснення корпоративних прав і обов'язків їх учасниками є актуальним та практично значущим. Актуальність обраного дисертантом напряму дослідження зумовлена також його порівняльно-правовим аспектом. Задекларовані та практично втілювані Україною заходи, спрямовані на інтеграцію з ЄС, зумовлюють дослідження та вивчення, у тому числі, і кращих практик корпоративного управління, регулювання набуття, здійснення та припинення корпоративних прав і обов'язків.

У Вступі автор переконливо та аргументовано обґрунтовує актуальність теми, формулює основні завдання дисертаційного дослідження, його об'єкт та предмет, зазначає використовувані методи дослідження.

Розділ 1 роботи «Загальна характеристика корпоративних прав та обов'язків за законодавством України» включає три підрозділи. Варто зауважити про невдалу назву Розділу – Загальна характеристика... За змістом Розділ доволі насичений аналізом різних наукових поглядів, положень національного та зарубіжного законодавства, про що йтиметься далі. Тому його назва не зовсім коректна. У підрозділі 1.1. досліджені історико-правові питання регулювання корпоративних прав та обов'язків у Київській Русі (на прикладі Новгородських сотень), а також у різні історичні періоди входження земель України до складу різних імперських утворень. З

посиланням на авторитетних учених подана оцінка впливу римського приватного права на формування сучасних підходів щодо розуміння сутності юридичної особи загалом та юридичної особи корпоративного типу. Загалом історико-правове дослідження доволі насичене, охоплює величезний проміжок часу, фактично від римського приватного права, Київської Русі до складних процесів корпоратизації 90-х років, сучасний стан, з оцінкою стану правового регулювання у контексті Угоди про асоціацію 2014 року.

Цікавими є авторські міркування, висловлені у наступному підрозділі 1.2. щодо розуміння сутності поняття «корпорація», «організаційно-правова форма», «юридична особа корпоративного типу». Проаналізовані різні наукові позиції з цих і до цього часу дискусійних питань, досліджені різні і, на жаль, неузгоджені законодавчі підходи. Також наведені визначення корпорації за законодавством окремих країни (на стор. 47 роботи йдеться про Германію, очевидна помилка перекладу).

На підставі проведеного аналізу автор підсумовує, що створення юридичних осіб корпоративного типу в Україні можливе у таких організаційно-правових формах: господарські товариства (акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні та командитні товариства) та виробничі кооперативи, приватні підприємства та фермерські господарства, що діють на основі приватної власності кількох осіб, підприємства споживчої кооперації, утворені декількома споживчими товариствами (п. 1 Висновків).

Сутність корпоративних прав детально досліджена у підрозділі 1.3. роботи з посиланням на різні нормативні акти, у яких наведені відповідні визначення. Проаналізовані різні наукові позиції щодо розуміння корпоративних прав, їх природи, самого предмету корпоративного права. На підставі проведеного аналізу автор констатує, що корпоративні правовідносини – урегульовані нормами права внутрішніх відносин, які складаються між юридичною особою корпоративного типу та її учасниками, а також між учасниками (засновниками) такої юридичної особи у зв'язку зі

створенням, управлінням та припиненням діяльності такої юридичної особи, здійсненням корпоративних прав та обов'язків учасниками, а також інших відносин за участю юридичної особи корпоративного права або її учасника, спрямованих на реалізацію корпоративних прав (п. 5 Висновків). А корпоративні права – це сукупність суб'єктивних майнових та немайнових прав, якими наділяється особа в силу володіння часткою в статутному капіталі, акціями або правом на пай та які включають у себе право на участь в управлінні юридичною особою корпоративного типу, право на інформацію про її діяльність, право на отримання частини прибутку (дивідендів), а також частини активів у разі ліквідації юридичної особи, а також інші права, передбачені законом та статутними документами товариства (п. 6 Висновків). Такий підхід заслуговує схвалення, оскільки вносить певну впорядкованість щодо розуміння суті цих понять.

Автор здійснив ретельний та всебічний науковий аналіз актів Європейського Союзу, цивільного та господарського законодавства України та законодавства деяких зарубіжних держав в частині регулювання корпоративних прав та обов'язків (про це свідчить зміст, зокрема, підрозділу 2.1. роботи).

Заслужують на увагу положення про те, що корпоративні права та обов'язки учасників юридичних осіб корпоративного типу, створюваних у державах-членах ЄС, є предметом гармонізації законодавства ЄС у сфері права компаній лише в тій мірі, яка необхідна для забезпечення еквівалентного ступеню захисту їх інтересів у межах Спільноти, створення сприятливого середовища для укладення транскордонних угод. Переважно йдеться про окремі права учасників окремих організаційно-правових форм, а саме права на інформацію та права на управління в лістингових компаніях, акції яких допускаються до торгівлі на регульованому ринку.

Позитивним науковим здобутком дисертаційного дослідження є виявлення тенденцій у розвитку права компаній ЄС та правовому регулюванні корпоративних відносин.

Достовірність висновків дисертації обумовлюється вірно обраною методологією, ретельним аналізом наукової літератури з досліджуваної проблеми, законодавства України, ЄС та практики його застосування, судової практики, що в цілому характеризує наукову добросовісність дисертанта.

Сформульовані в дисертації положення і пропозиції мають теоретично-практичне значення для подальшої розробки проблем корпоративного права .

Положення наукової новизни, що виносяться на захист, знайшли належну аргументацію упродовж усього дослідження, є авторськими, новими. Зокрема, заслуговує схвалення авторське визначення корпоративних правовідносин. Пропоноване визначення, що виноситься на захист як наукова новизна, охоплює широкі аспекти прояву цих відносин. У ньому підкреслено як суб'єктний склад, так і їх зміст та характер. Позитивно сприймається авторське визначення корпоративних прав, обґрунтовані зміни та доповнення до чинного законодавства (п.п. 14, 15 Висновків) та інші.

Результати дослідження Марущака Я.С. можуть бути використані для подальших досліджень проблем регулювання корпоративних прав та обов'язків, вдосконаленні чинного національного законодавства, що регулює корпоративні відносини, підготовки підручників, методичних матеріалів, навчальних посібників та викладанні дисциплін з проблем корпоративного права.

Результати дисертаційного дослідження науково обґрунтовані, апробовані в доповідях на наукових та науково-практичних конференціях. Основні теоретичні положення та висновки дисертації знайшли відображення у шести статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, одній статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, тезах чотирьох доповідей на науково-практичних конференціях.

Варто також відзначити вільне володіння автором різними науковими позиціями, поглядами, ідеями, які формулюються чітко, концентровано, без зайвого обширного цитування. Це свідчить про високий науково-

теоретичний рівень автора роботи, вміння толерантно вести наукової дискусії, аргументувати власні погляди.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Марущака Ярослава Сергійовича є авторським внеском у розвиток вітчизняної цивілістики та відповідає вимогам, що ставляться до такого виду робіт.

Даючи загалом позитивну оцінку дисертації, слід відмітити також і наявність у ній низки положень, які є подекуди абстрактними, непослідовними чи дискусійними.

1. Оскільки основний акцент обраного напрямку дослідження спрямований на порівняльний аналіз законодавства України та ЄС, то логічними є очікування, що саме можливо запозичити з кращих європейських стандартів, практик для втілення у національне законодавство. Проте такі конкретні пропозиції відсутні. Розділ 3 роботи – Перспективи розвитку правового регулювання корпоративних прав та обов'язків на сучасному етапі євроінтеграції України, є цікавим та насиченим за змістом. Проте здійснено лише констатацію певних фактів щодо гармонізації національного та європейського законодавства (розкривається структура, зміст Угоди про асоціацію, зміст різних актів, прийнятих у ЄС тощо). Видається, що запозичення, копіювання європейського передового досвіду може не спрацювати без урахування економічних, політичних, соціальних реалій в Україні, національних та ментальних особливостей. Але все ж мали би бути запропоновані конкретні запозичення європейського досвіду та шляхи їх впровадження у національне законодавство.

2. Автором запропоновано розгорнуту структуру змісту суб'єктивного права участі в управлінні юридичною особою корпоративного типу, до складу якого незалежно від організаційно-правової форми включаються такі правомочності: право брати участь у загальних зборах учасників; право вимагати скликання позачергових загальних зборів; право самостійно скликати загальні збори; право бути завчасно (у строк визначений законом)

та в передбачений статутом спосіб повідомленим про час і місце проведення загальних зборів та порядок денний; право знайомитися з документами, необхідними для прийняття рішень із питань порядку денного; право вносити пропозиції щодо питань, включених до порядку денного протягом строку, визначеного законом; право голосу при вирішенні питань загальними зборами; право обирати й бути обраним в органи управління й контролю; право на контроль за діяльністю органів управління; право на внесення пропозицій щодо поліпшення роботи та усунення недоліків у роботі органів та посадових осіб. Таке положення виноситься на захист як наукова новизна.

Проте варто зауважити, що перераховані права (повноваження), що є складовими структури суб'єктивного права участі в управлінні юридичною особою корпоративного типу не мають універсального характеру, а відтак не можуть складати змісту будь-якого корпоративного права. Наприклад, право вимагати скликання позачергових загальних зборів, право вносити пропозиції щодо включення питань до порядку денного залежить від кількості акцій, що належать АТ, якщо йдеться про акціонера чи від розміру частки учасника іншого господарського товариства (вимога про скликання позачергових загальних зборів може бути пред'явлена учасниками товариства, що володіють у сукупності більш як 20 відсотками голосів (для ТОВ, ТДВ), для акціонерних товариств – 10 і більше відсотків простих акцій, про це і сам автор зазначає, стор. 83). Тому такі повноваження не є загальними, властивими для усіх корпоративних прав. Відтак їх включення до змісту права участі в управлінні є невірним.

3. Автор зазначає про удосконалення положення Господарського кодексу України щодо визначення кола суб'єктів, наділених корпоративними правами без конкретизації про які саме удосконалення йдеться. Таке судження виноситься як положення наукової новизни, тому мало би бути конкретизованим. Аналогічне зауваження стосується і положення про удосконалення Закону «Про акціонерні товариства» щодо права акціонерів брати участь у загальних зборах у разі продажу акцій до моменту проведення зборів, але після включення їх до переліку акціонерів, які беруть участь у

зборах. Щодо цього автор пропонує зміни до Закону «Про акціонерні товариства». Але, оскільки йдеться про положення наукової новизни, то формулювання мають бути конкретними.

4. Підрозділ 1.3. роботи доволі об'ємний як за змістовним навантаженням, так і за обсягом. 45 сторінок тексту, що вдвічі більше, ніж окремий Розділ 3 роботи та майже «дотягує» до обсягу Розділу 2. Як побажання надалі, варто було б структурно розмежувати питання сутності, природи, характеристики самих корпоративних прав, корпоративних обов'язків та корпоративних правовідносин. Кожне з цих понять є дискусійним у науковій літературі. Тому за своєю значимістю (як теоретичною, так і практичною) їх варто було б аналізувати окремо. Адже змістовно корпоративні права в акціонерному товаристві, інших видах товариств, у кооперативах відрізняються, зокрема, право на одержання прибутку, право на управління. Як результат зміст окремих корпоративних прав висвітлено неповно. Це, наприклад, стосується права на дивіденди чи точніше його відсутність у переважної більшості акціонерів. Таке право залежить не тільки від наявності чистого прибутку, а й від рішення загальних зборів АТ. А в українському законодавстві відсутні норми, що зобов'язували б АТ спрямовувати частину прибутку на виплату дивідендів, на відміну від законодавчих підходів країн ЄС.

Характеризуючи корпоративні обов'язки, залишено без уваги можливість їх виникнення на підставі корпоративних договорів, укладення яких передбачено Законами «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Останній Закон зовсім не використано у роботі. Загалом питання корпоративних договорів, правових наслідків недотримання обов'язків, взятих на себе за корпоративним договором, можуть бути предметом самостійного наукового дослідження.

Утім висловлені зауваження не применшують загального позитивного враження від наукового доробку автора. Загалом дисертація виконана на високому теоретичному рівні та є завершеною науковою працею.

Утім висловлені зауваження не применшують загального позитивного враження від наукового доробку автора. Загалом дисертація виконана на високому теоретичному рівні та є завершеною науковою працею.

Дисертація відповідає вимогам, що встановлені у Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а автор дисертації «Корпоративні права та обов'язки за законодавством України та Європейського Союзу» Марущак Ярослав Сергійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри інтелектуальної
власності, інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

О. С. Яворська

